

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СУСПІЛЬСТВА

В. Дем'янишин

Тернопільський національний економічний університет

Розглянуто теоретичні підходи вітчизняних вчених до сутності фінансових ресурсів. Сформульовано трактування фінансових ресурсів суспільства на основі визначення фінансів як об'єктивної економічної категорії. Охарактеризовано склад фінансових ресурсів відповідно до ланок фінансової системи, джерела їхнього формування та напрямів використання.

Ключові слова: грошові ресурси, грошові кошти, грошові фонди, капітал, фінанси, фінансові ресурси.

Якість виконання функцій державою чи суб'єктом господарювання будь-якої сфери суспільних відносин або рівня підпорядкування залежить від обсягів їхніх фінансових ресурсів. Успішне вирішення практичних питань, пов'язаних із їхнім формуванням і використанням, залежить від розуміння сутності, явища, змісту та форм існування. Міцний теоретичний фундамент, належна концептуальна база є тим реальним підґрунтям, яке дає можливість спрогнозувати обсяги, пропорції, джерела надходжень, напрями розподілу й використання цих ресурсів, усунути можливі проблеми, домогтися ефективного та раціонального використання фінансових ресурсів.

Окремі аспекти формування і використання фінансових ресурсів розглянуто у наукових публікаціях таких вчених, як М. Білик, Л. Буряк, О. Василик, О. Гайдукова, А. Загородній, А. Литовских, С. Львовчкін, В. Нагребельний С. Огородник, В. Опарін, А. Поддєрьогін, О. Романенко, В. Сенчагов, М. Сичов, В. Федосов, Л. Фільштейн, С. Юрій, та інші.

Однак, у сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі відсутні єдині підходи до трактування фінансових ресурсів, їхньої класифікації, що негативно відображається на кінцевих результатах соціально-економічного розвитку України. Теоретичні й практичні засади фінансових ресурсів залишаються не до кінця вивченими та узагальненими. Наявність цих та інших проблем обумовили вибір теми та актуальність обраного нами дослідження.

Метою наукового аналізу запропонованого аспекту даного напрямку фінансової науки є розробка теоретичних та методологічних підходів до трактування сутності фінансових ресурсів суспільства, їхньої класифікації, формування спільних й відмінних ознак окремих складових з метою ефективного використання наукових результатів у фінансовій практиці.

Станом на сьогоднішній день можна виділити п'ять таких підходів, згідно з якими фінансові ресурси розглядаються як: грошові кошти; грошові кошти в основних і оборотних фондах, активи, капітал; грошові доходи і нагромадження; грошові кошти у фондовій і не фондовій формі; грошові фонди.

Перша група економістів, зокрема, А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко, В. Бусел, О. Гайдукова, А. Поддєрьогін, М. Білик, Л. Буряк, Л. Фільштейн, С. Ковальчук, І. Форкун, В. Борнонос, А. Захаркін та інші, фінансовими ресурсами держави, регіону, суб'єктів господарювання вважають їхні грошові кошти. Так, А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко під фінансовими ресурсами розуміють "... сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання" [1, с. 394]. Ці кошти характеризують фінансовий стан економіки і водночас є джерелом її розвитку. Основним джерелом формування фінансових ресурсів вони вважають валовий національний продукт, а методами, з допомогою яких держава може їх мобілізувати: стягнення податків, відрахування частини

прибутку державних підприємств, відрахування на соціальне страхування та інші види відрахувань до централізованих фондів, продаж державою цінних паперів і свого майна, одержання кредитів, емісія грошей [1, с. 394-395].

Подібні визначення знаходимо в інших словниках [2, с. 1216], та у ряді наукових публікацій [3, с. 10; 4]. Зокрема, Л. Фільштейн наголошує, що фінансові ресурси – це “... грошові засоби, які створюються, використовуються і знаходяться в розпорядженні всіх сфер матеріального і не матеріального виробництва, держави і регіональних органів самоврядування” [4, с. 13]. Автор підкреслює, що лише національний дохід є джерелом фінансових ресурсів, формування децентралізованих і централізованих доходів, фондів і резервів. Чим більшим є це джерело, тим багатша країна. Він є узагальнюючим результатом, концентрованою комплексною оцінкою функціонування економіки країни. Однак у складеному даним вченим голосарії знаходимо зовсім інше визначення: “Фінансові ресурси – грошові фонди, доходи, резерви бюджетів, господарських органів, бюджетних організацій. Основою створення фінансових ресурсів бюджетів є доходи (прибуток) господарських органів і організацій, спеціально створювані грошові фонди: амортизаційний, обігових коштів, споживання, страхування і т. і.” [4, с. 159]. Таким чином, Л. Фільштейн з одного боку, фінансові ресурси бачить як грошові кошти, а з іншого – грошові фонди, доходи й резерви. З практичної точки зору можливо таке поєднання було б зрозумілим, однак з теоретичної – воно є дискусійним. Крім цього, об'єднувати грошові фонди з доходами та резервами, на наш погляд, не зовсім доречно, оскільки доходи є джерелом усіх грошових фондів і резервів.

С. Ковальчук та І. Форкун пропонують під фінансовими ресурсами вважати “... грошові кошти, що утворюються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, а також частини національного багатства” [5, с. 559]. Особливістю такого підходу є те, що ці ресурси появляються саме у результаті розподільчих процесів, що дає можливість їх поєднувати з категорією “фінанси”.

О. Гайдукова під фінансовими ресурсами вважає сукупність грошових ресурсів, сформованих при створенні підприємства і в процесі його діяльності, а також мобілізованих на фінансовому ринку, призначених для розвитку виробництва, торгової діяльності, виконання фінансових зобов'язань підприємства, фінансування поточних витрат і створення резервів. Вона зазначає, щоб виявити цю сукупність і її склад, достатньо поглянути у пасив балансу, складеного на цю дату. Підсумок пасиву дасть нам загальну суму фінансових ресурсів, а його статті відобразять нам їхній склад. Пасив відображає сформовані в минулому фінансові ресурси, які матеріалізовані в активі [6, с. 253–259]. Позитивним у цих підходах, на нашу думку, є те, що автор робить спробу досліджувати дані ресурси, враховуючи джерела утворення, призначення, а також фактор часу. Однак дискусійним є переплетення понять, що використовуються категоріями “фінанси”, “гроші”, а також бухгалтерським обліком й аудитом.

Прирівняння фінансових ресурсів до грошових коштів характерно і для російських економістів. Так, наприклад, Б. Райзберг, Л. Лозовский, Е. Стародубцева розуміють під фінансовими ресурсами “... держави, регіону, підприємства, фірми – сукупність всіх видів грошових коштів, фінансових активів, якими володіє економічний суб'єкт, що знаходяться в його розпорядженні” [7]. На їхню думку фінансові ресурси є результатом взаємодії надходження і витрат, розподілу грошових коштів, їх накопичення і використання [7].

Такої ж думки притримується А. Литовських, що фінансові ресурси “... господарюючого суб'єкта являють собою грошові кошти, наявні в його розпорядженні” [8]. Він стверджує що, фінансові ресурси спрямовуються на розвиток виробництва (виробничо-торгового процесу), утримання і розвитку об'єктів невиробничої сфери, споживання, а також можуть залишатися в резерві. На основі своїх досліджень вчений приходить до висновку, що фінансові ресурси, що використовуються на розвиток виробничо-торгового процесу (купівля сировини, товарів та інших предметів праці, знарядь праці, робочої сили, інших елементів виробництва), являють собою капітал у його грошовій формі. Таким чином, на його погляд, капітал – це частина фінансових ресурсів [8]. Ми вважаємо такі пропозиції спірними, оскільки капітал відрізняється від фінансових ресурсів, та й одночасно фінансові ресурси не можуть бути капіталом, а капітал – частиною фінансових ресурсів.

У “Фінансово-економічній енциклопедії” фінансові ресурси розглядаються як “... грошові кошти.

що формуються в результаті економічної та фінансової діяльності, в процесі створення і розподілу валового національного продукту” [9]. Автори цього видання зазначають, що ці ресурси акумулюються державою і господарюючими суб’єктами і використовуються як джерело підтримки і розвитку виробництва, задоволення соціальних потреб населення, забезпечення функціонування сфери обігу [9].

Причиною наявності таких різних підходів є наукова спадщина радянського періоду. Так, у “Фінансово-кредитному словнику” за редакцією В. Дьяченка, фінансові ресурси трактувалися як “... грошові кошти, що перебувають у розпорядженні держави, підприємств, господарських організацій і установ; використовуються для покриття затрат і утворення різних фондів та резервів” [10, с. 504]. Головним джерелом фінансових ресурсів, на той час вважалися нагромадження соціалістичного господарства.

Г. Точильников та інші відомі на той час економісти виступали проти об’єднання фінансових ресурсів держави та ресурсів підприємств. При цьому під фінансовими ресурсами держави розуміли “... акумульовані за допомогою фінансових інститутів грошові кошти, які є доходами держави і якими вона розпоряджається у різних формах її видатків” [11, с. 97], а під фінансовими ресурсами підприємств – “... грошові кошти, що утворюються у вигляді виручки від реалізації продукції (послуг) у формі доходів, частина яких підлягає перерозподілу державою, а частина залишається у розпорядженні підприємства для задоволення його власних потреб” [11, с. 97].

Такі підходи, на нашу думку, є спірними, оскільки фінансові ресурси є матеріально-речовим змістом фінансів. Оскільки фінанси і фінансова система базуються на принципі єдності, концептуальні засади трактування фінансових ресурсів мають бути, на нашу думку, теж єдиними. Ми вважаємо, що у наведених трактуваннях розкриваються технічні підходи до джерел формування, обсягів та напрямів використання цих ресурсів, а не теоретичні.

Крім цього, отождолення фінансових ресурсів з грошовими, з концептуальної точки зору, є недоцільним, адже фінансові ресурси є матеріальним змістом категорії “фінанси”, тоді як грошові – змістом категорії “грошей”. Отже, фінансові ресурси відрізняються від грошових так само, як категорія “фінанси” від категорії “грошей”, гроші є носієм фінансових відносин і без грошей неможливе існування фінансів.

Друга група вчених фінансовими ресурсами вважає активи, грошові кошти, спрямовані в основні засоби та оборотні кошти або капітал. Так, наприклад, П. Стецюк, досліджуючи безперервний рух грошових потоків окремих суб’єктів підприємницької діяльності, стверджує, що фінансові ресурси є найбільш ліквідним активом суб’єкта господарювання, що забезпечують неперервність руху грошових потоків [12, с. 143].

Аналогічну позицію займають О. Білоус, В. Вовк, Р. Федорович, під фінансовими ресурсами підприємства пропонують розуміти “... кошти, за рахунок яких формуються власний і позиковий капітал, що використовується для придбання активів і здійснення звичайної діяльності з метою забезпечення економічної вигоди, а також застосовується у разі виникнення надзвичайних подій” [13, с. 10].

В. Опарін досліджує фінансові ресурси виключно як економічне поняття, що має відношення до фінансів підприємств, а їхню сутність визначає не виходячи із сутності фінансів, а з призначення цих ресурсів. На основі такої концепції він приходять до висновку, що фінансові ресурси – це “... не всі грошові кошти, а тільки ті гроші, які “роблять” гроші, тобто сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємств” [14, с. 145].

На думку цього вченого, фінансові ресурси не є результатом створення, розподілу і перерозподілу ВВП. Цей результат відображається не в ресурсах, а в отриманих доходах. За його підходами фінансові ресурси з позицій їх продуктивного використання є передумовою виробництва, а, отже, – створення ВВП, вони не гарантують ні відповідного обсягу ВВП, ні позитивних фінансових результатів [15, с. 145]. Таким чином, В. Опарін робить висновок, що фінансові ресурси – це “... авансовані кошти, що вкладаються в оборот і мають обов’язково повернутись. Але це не всі грошові кошти, а тільки ті гроші, які роблять гроші, тобто на основі використання яких формується додана вартість” [15, с. 133].

Такі трактування дають підстави розуміти фінансові ресурси як споріднене з капіталом явище.

На нашу думку, розглядати фінансові ресурси з позиції капіталу недоцільно, оскільки між цими поняттями існують істотні відмінності, які відображені у табл. 1.

Таблиця 1

Основні відмінності фінансових ресурсів від капіталу*

Фінансові ресурси	Капітал
1. Видаються для здійснення витрат і можуть приєднуватися до капіталу.	1. Не видається, не витрачається, а авансується, здійснюючи кругообіг.
2. Появляються і функціонують на стадії розподілу, перебувають тільки у грошовій формі і через розподіл впливають на інші стадії суспільного відтворення.	2. Функціонує на двох стадіях суспільного відтворення: виробництві та обміну, поступово набуваючи грошової, товарної та виробничої форм, повертаючись до грошової.
3. Є у всіх ланках фінансової системи.	3. Є не у всіх ланках фінансової системи, а тільки у суб'єктів підприємництва.
4. Відображаються по плану, фактично за різний період: рік, квартал, місяць, на конкретну дату.	4. Відображається тільки як залишок на конкретну дату.
5. Джерелом є ВВП, національне багатство.	5. Джерелом є фінансові ресурси.

* Складено автором.

Таким чином, не зважаючи на окремі спільні риси, фінансові ресурси мають такі ознаки, які не властиві капіталу, зокрема, використовуються у всіх ланках фінансової системи, появляються на стадії розподілу, існують тільки у грошовій формі, не здійснюють кругообіг, не авансуються, а видаються для здійснення витрат. Крім цього, ці ресурси є джерелом капіталу, тоді як джерелом фінансових ресурсів є ВВП і національне багатство.

Третя група економістів дотримується думки, що фінансові ресурси, з одного боку, є результатом розподілу і перерозподілу ВВП, а з іншого – це сукупність грошових доходів і нагромаджень.

Такий підхід запропонував російський економіст В. Сенчагов у своїй класичній науковій праці “Финансовые ресурсы народного хозяйства. (Проблемы формирования и использования)” (1982 р.), де він наголошує: “Фінансові ресурси народного господарства являють собою сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань та інших грошових коштів, які утворюються в процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту” [16, с. 49].

Інший відомий економіст М. Сичов підкреслює, що фінансовими ресурсами є “... грошові нагромадження і грошові фонди, що утворюють підприємства, об'єднання, організації, держава в порядку розподілу та перерозподілу суспільного продукту й національного доходу” [17, с. 13].

Аналогічні визначення знаходимо й у інших наукових виданнях, словниках, енциклопедіях. У них обґрунтовано, на наш погляд, акцентується увага на тому, що фінансові ресурси формуються не у результаті обігу, а як наслідок розподільчих процесів. Однак грошові доходи, нагромадження, отримані у результаті розподілу і перерозподілу ВВП не мають цільового призначення. Тому, на нашу думку, вони є не фінансовими ресурсами, а тільки їхніми окремими джерелами. Такі кошти можна вважати фінансовими ресурсами тільки за умови об'єднання їх у грошові фонди.

Четверта група науковців до фінансових ресурсів відносять грошові кошти у фондовій і не фондовій формі. Так, наприклад, В. Гриньова та В. Коюда цими ресурсами називають “... грошові доходи (нагромадження і надходження), сформовані в руках суб'єктів господарювання і держави і призначені на розширене відтворення, матеріальне стимулювання працюючих, задоволення соціальних потреб, потреби оборони і державного управління. Є матеріальними носіями фінансових відносин. Використовуються у фондовій і не фондовій формі” [18, с. 145].

Позитивними якостями цих визначень є те, що термін “фінансові ресурси” пов'язується, у першу чергу, з категорією фінансів, акцентуючи на тому, що вони є матеріально-речовим змістом фінансів, об'єднуються у грошові фонди, що мають цільове призначення. Дискусійним, на наш погляд, є твердження, що ці ресурси можуть використовуватися й у не фондовій формі. Оскільки матеріальним змістом фінансів є грошові фонди, то всі інші грошові кошти, що не об'єднанні у ці фонди, випадають із сфери фінансових відносин, так як не мають цільового призначення.

П'ята, найбільш чисельна група українських та російських вчених-економістів під фінансовими ресурсами розуміють сукупність грошових фондів усіх суб'єктів фінансових відносин.

Так, О. Василик у 1997 р. фінансові ресурси трактував як "... грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу і використання валового національного продукту за певний період" [19, с. 17]. У 2003 р. він уточнив ці визначення з урахуванням критеріїв (джерела створення, форми виявлення, цільове призначення).

Подібні підходи до фінансових ресурсів спостерігаємо у С. Юрія, який акцентує увагу на тому, що у процесі "... розподілу валового внутрішнього продукту у держави, підприємств, організацій формуються доходи і грошові нагромадження, які є основою фінансових ресурсів. Отже, фінансові ресурси – це грошові фонди, які створюються в процесі розподілу і використання валового внутрішнього продукту за певний період часу (макрорівень). Поняття фінансові ресурси визначають також як акумульовані підприємством з різних джерел грошові кошти, які надходять в його обіг і призначені для покриття потреб підприємства (мікрорівень)" [20, с. 28].

На особливостях формування і використання фінансових ресурсів зупиняються у визначенні О. Романенко, С. Огородник та інші науковці, зазначаючи, що дані ресурси – це "... фонди грошових коштів, які формуються суб'єктами господарювання, державою та населенням і використовуються для розширеного виробництва, матеріального стимулювання працівників, задоволення соціальних та інших потреб суспільства" [21, с. 318].

Найкоротшим і концентрованим є визначення фінансових ресурсів В. Нагребельного: "Фінансові ресурси – сукупність усіх цільових фондів грошових коштів держави, необхідних для її функціонування" [22]. У ньому підкреслено, що усі цільові фонди, які є у державі, складають фінансові ресурси. Ці ресурси потрібні для функціонування суспільства.

Розглянуті нами підходи останньої, п'ятої групи науковців до трактування фінансових ресурсів вважаємо найбільш прийнятними, оскільки вони базуються на сутності фінансів, та явищі, відображають їхній зміст.

Отже, у процесі трактування фінансових ресурсів, на нашу думку, доцільно опиратися на сутність фінансів як об'єктивної економічної категорії. Теоретична конструкція цієї категорії матеріалізується за допомогою грошових потоків, доходів і видатків у процесі формування й використання фондів грошових коштів усіх суб'єктів фінансових відносин.

Якщо абстрагуватися від різних особливостей конкретних форм руху грошових потоків, можна побачити те загальне, що об'єднує всі фінансові операції – у їхній основі покладені суспільні відносини. Ці відносини є економічними, оскільки проявляються у вартісній, грошовій формі. Отже фінансові відносини завжди мають грошову форму і кожна фінансова операція обов'язково супроводжується рухом грошових коштів.

Розглядаючи гроші комплексно як специфічне економічне явище, можна зауважити, що вони виступають у різній якості, з одного боку, в обігу вони проявляються як загальний еквівалент, опосередковуючи акти купівлі-продажу, а з іншого – вийшовши з обігу, заперечують себе як міру вартості й засіб обігу і представляють собою вартість, яка отримала відносно самостійне існування та підлягає розподілу. Саме у процесі самостійного розподілу й виникають фінанси.

Виходячи з цього фінанси є такою специфічною формою суспільних відносин, яка безпосередньо пов'язана з функціонуванням грошей, але не тотожна їм. Гроші появляються з обміну, є його інструментом у якості еквівалента, тоді як фінанси виникають на основі руху вартості. Хоча на поверхні фінансових операцій бачимо гроші, однак вони самі собою ніколи не можуть складати сутність фінансів. Саме самостійний рух вартості у грошовій формі породжує фінанси як об'єктивну економічну категорію.

Таким чином основною ознакою фінансів як економічної категорії є грошовий характер фінансових відносин. Якщо немає грошей, то не може бути й фінансів, оскільки останні є сутнісною формою, обумовленою існуванням перших. Отже, фінанси обов'язково базуються на функціонуванні грошей, але це не робить їх похідними від самих грошей. У фінансах ми спостерігаємо тільки найважливішу властивість грошей – бути вищою формою вартості. Саме це відображається на характеристиці фінансів як економічної категорії, обумовлюючи їхню відмінність від грошей. Гроші, як загальний

еквівалент, виконують п'ять функцій (міри вартості, засобу обігу, засобу платежу, засобу нагромадження та світові гроші), то фінанси дві – (розподільчу і контрольну).

Економічною основою функціонування фінансів у суспільстві є не гроші самі собою, а рух вартості у грошовій формі. І хоча гроші й фінанси відображають по-своєму рух вартості, однак якість такого руху у них є відмінною: гроші обслуговують рух товарів і виконують роль загального еквіваленту, фінанси – рух вартості у грошовій формі і виконують роль інструмента розподілу ВВП.

Процес розподілу й перерозподілу ВВП за допомогою фінансів обов'язково супроводжується рухом грошових коштів, котрі набувають конкретних форм, а саме, доходів, відрахувань, які концентруються у грошових фондах та у сукупності складають фінансові ресурси. Отже, грошові фонди, фінансові ресурси є матеріальними носіями фінансових відносин і складають їхній матеріальний зміст.

Не зважаючи на те, що потенційно фінансові ресурси утворюються на стадії виробництва, їхнє реальне формування починається тільки на стадії розподілу, коли у складі доходів викристалізуються конкретні економічні форми реалізованої вартості.

Процес використання фінансових ресурсів здійснюється через фонди грошових коштів, які мають строго цільове призначення. Фондова форма використання фінансових ресурсів об'єктивно обумовлена потребами розширеного відтворення. Вона має істотні переваги, оскільки дозволяє пов'язувати задоволення будь-якої потреби з економічними можливостями і здійснювати дієвий контроль за цільовим використанням ресурсів всіх суб'єктів фінансових відносин. Через формування і використання грошових фондів можна якісно впливати на задоволення економічних інтересів суспільства та всіх його членів.

Саме розгляд фінансових ресурсів у фондовій формі як матеріальних носіїв фінансових відносин дає можливість чітко виділити фінанси із сукупності розподільчих категорій, оскільки ні одна з них не має такого носія. Таким чином, специфічною ознакою фінансів є те, що фінансові відносини завжди пов'язані з утворенням і використанням грошових фондів цільового призначення, що у своїй сукупності складають фінансові ресурси.

В економічній літературі наведені різні ознаки грошових фондів. Найбільш вдалими, на нашу думку, є підхід С. Юрія до виділення характерних ознак фондів грошових коштів, зокрема:

- законодавче та нормативно-правове забезпечення процесів формування і використання грошових фондів;
- односторонній рух грошових коштів у процесі формування і використання грошових фондів (немає еквівалентного обміну);
- цільовий характер коштів кожного грошового фонду;
- динамічність кожного фонду (кошти грошових фондів не нагромаджуються, а використовуються в міру надходження) [23, с. 21].

Отже, фінансові ресурси – це сукупність фондів грошових коштів усіх суб'єктів фінансових відносин. Незважаючи на спільні ознаки (є результатом розподільчих процесів, мають вартісну форму вираження), фінансові ресурси істотно відрізняються від маси грошових ресурсів, що відображено у табл. 2.

Таким чином, ми вважаємо, що фінансові ресурси суспільства – це сукупність грошових фондів, створених у результаті розподілу і перерозподілу ВВП суб'єктами фінансових відносин для досягнення кінцевої мети, забезпечення виконання їхніх завдань, функцій і зобов'язань. У даному визначенні акцентовано увагу на тому, що фінансові ресурси виступають у формі грошових фондів, оскільки саме грошові фонди є матеріальним змістом фінансів. Ці ресурси формуються не в результаті обмінних операцій, а як наслідок розподілу і перерозподілу ВВП усіма суб'єктами фінансових відносин. Метою формування та використання фінансових ресурсів є досягнення кінцевої мети кожного суб'єкта фінансових відносин, забезпечення якісного виконання функцій, завдань, зобов'язань і повноважень.

Фінансові ресурси суспільства класифікують за різними ознаками. Ми пропонуємо використовувати у першу чергу такі ознаки, як форма власності, роль суб'єктів фінансових відносин у відтворювальному процесі та рівень централізації. Підходи до класифікації фінансових ресурсів відображені на рис. 1.

Таблиця 2

Відмінності фінансових ресурсів від грошових ресурсів*

Фінансові ресурси	Грошові ресурси
1. Є матеріально-речовою формою категорії "фінанси"	1. Є матеріально-речовою формою категорії "гроші"
2. Утворюються у результаті розподілу і перерозподілу ВВП	2. Появляються у результаті обміну, є його інструментом
3. Мають фондову форму	3. Не мають фондової форми
4. Створюються тільки в умовах суспільної власності	4. Формуються в умовах суспільної та особистої форм власності
5. Регулюються нормативно-правовими актами	5. Не регулюються нормативно-правовими актами
6. Характеризуються одностороннім рухом грошей у процесі формування й використання ($\rightarrow\Gamma\rightarrow$)	6. Характеризуються двостороннім рухом вартості ($\Gamma\rightleftharpoons T$)
7. Мають строго цільове призначення	7. Не мають цільового призначення
8. Характеризуються динамічністю (відсутній елемент нагромадження)	8. У процесі формування нагромаджуються
9. Одні й ті ж грошові кошти можуть поступати та використовуватися одним фондом декілька разів або декількома фондами	9. Мають постійне місце знаходження
10. Не можуть бути фізично пошкодженими або знищеними	10. Можуть бути фізично пошкодженими або знищеними

*Складено автором.

Рис 1. Класифікація фінансових ресурсів

Не дивлячись на загальні характерні ознаки фінансових ресурсів суспільства, порядок формування і використання централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів має свої особливості.

Так, фінансові ресурси держави (централізовані фінансові ресурси) формуються за рахунок ВВП, національного багатства та зовнішніх джерел і концентруються у бюджеті держави та державних цільових фондах. Процес формування та розподілу цих фінансових ресурсів відображений на рис. 2.

Доходи основного централізованого фонду грошових коштів держави (бюджету держави) формуються за рахунок податкових надходжень, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та офіційних трансфертів. Кошти цього фонду розподіляються на фонди відповідно до класифікації функцій держави і спрямовуються у фонди розпорядників та отримувачів бюджетних коштів.

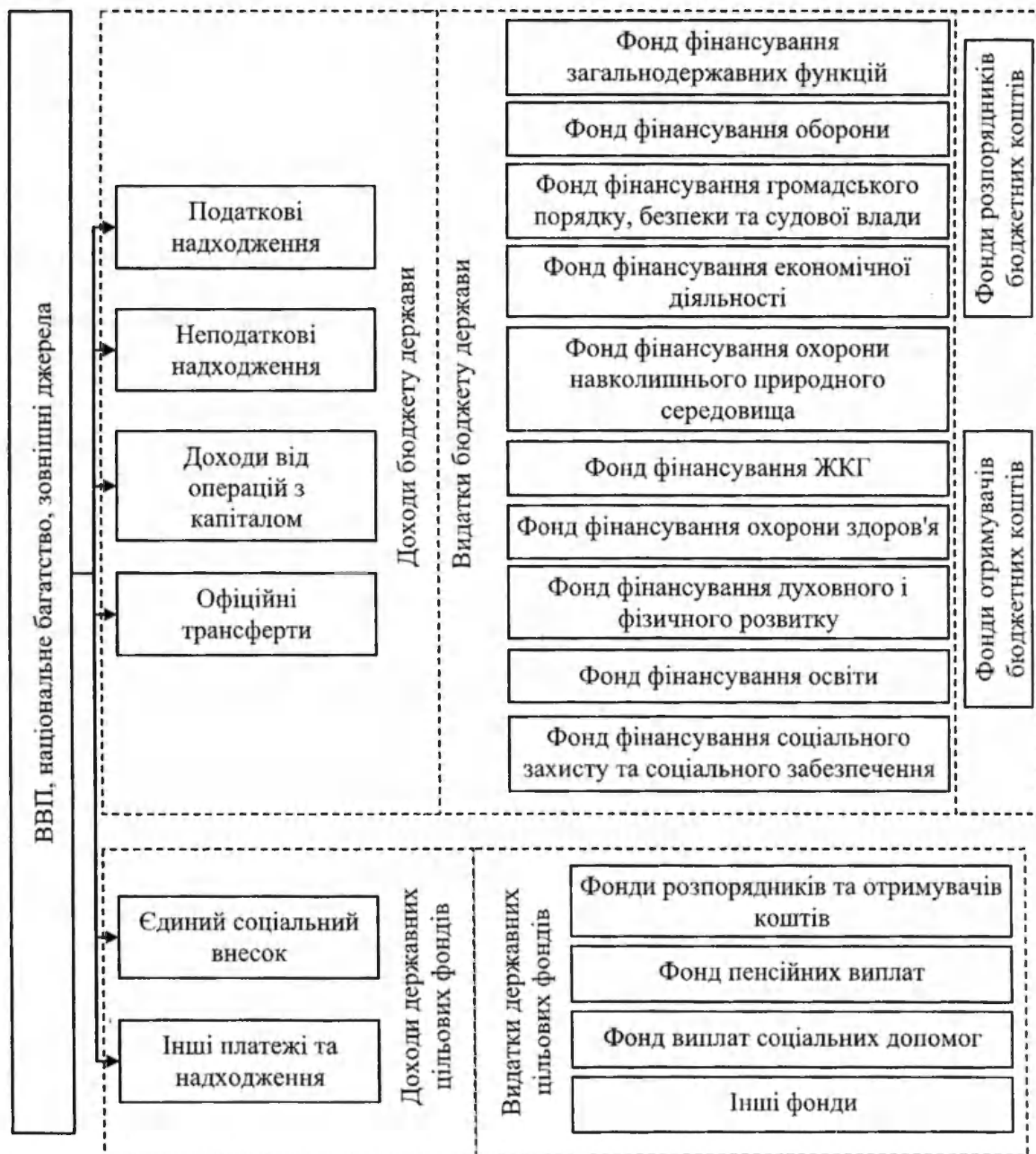

Рис. 2. Формування та розподіл фінансових ресурсів держави

Надходження державних цільових фондів формують за рахунок єдиного соціального внеску та інших доходів й надходжень. Ці кошти розподіляються на видатки, пов'язані з наповненням фондів розпорядників та отримувачів коштів, пенсійних виплат, соціальних допомог та інших фондів.

Процес розподілу і використання фінансових ресурсів держави зображено на рис. 3.

Відповідно до рис. 3 кошти бюджету держави діляться на загальний і спеціальний фонди, які спрямовуються на поточні і капітальні видатки розпорядників та отримувачів бюджетних коштів. Кошти державних цільових фондів використовуються для поточного утримання установ, виплати пенсій та допомог, а також на інші видатки.

Рис. 3. Розподіл та використання фінансових ресурсів держави

Процес формування і використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання усіх форм власності відображений на рис. 4.

Так, найбільш узагальнюючими джерелами фінансових ресурсів підприємств є виручка від реалізації продукції та надання послуг, а також інші доходи. Безпосередніми джерелами цих ресурсів вважають чистий прибуток, що залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання, амортизаційні відрахування, що є відшкодуванням інвестицій, інші джерела (емісійний дохід, який корпоративні підприємства отримують від розміщення акцій та доходів від продажу облігацій із премією; частина коштів, яку спрямовують на фінансування заходів із поліпшення основних засобів, що відносять на витрати підприємства; стійкі пасиви тощо), банківські кредити, добровільні кошти, бюджетні асигнування та бюджетні кредити.

Склад фінансових ресурсів підприємства визначається переліком грошових фондів, який може формувати суб'єкт господарювання у процесі розподілу доходів і надходжень. Ці фонди мають строго цільове призначення і можуть використовуватися на фінансування тих заходів, на які вони передбачені відповідно до фінансових планів.

Мають місце також особливості у формуванні, розподілі і використанні фінансових ресурсів бюджетних організацій. Вони обумовлені функціональним призначенням цих суб'єктів фінансових відносин, а також джерелами формування, серед яких найважливіше місце відводять загальному і спеціальному фонду бюджету.

У результаті проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що у процесі формування визначення фінансових ресурсів суспільства доцільно виходити з трактування фінансів як об'єктивної економічної категорії. У результаті розподільчих процесів за допомогою фінансових відносин формуються грошові фонди, які мають цільове призначення і є матеріальним змістом фінансів. Саме сукупність цих грошових фондів і складає фінансові ресурси, які є матеріальним вираженням категорії фінанси. Виходячи з цього під фінансовими ресурсами суспільства пропонуємо вважати сукупність грошових фондів, створених у результаті розподілу і перерозподілу ВВП суб'єктами фінансових

Рис. 4. Джерела, склад та напрями використання фінансових ресурсів підприємств

відносин для досягнення кінцевої мети, забезпечення виконання їхніх завдань, функцій, повноважень і зобов'язань. Це дасть можливість, з одного боку, акцентувати увагу на спільних ознаках фінансових ресурсів усіх суб'єктів фінансових відносин, а з іншого – виділити особливості формування і використання цих ресурсів у різних ланках фінансової системи, що матиме позитивний вплив на забезпечення єдності фінансової теорії та практики і сприятиме позитивним зрушенням у темпах соціально-економічного розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво “Центр Європи”, 1997. – 576 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.: іл.
3. Фінанси підприємств: Підручник. – 5-те вид., перероб та допов. / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.
4. Фільштейн Л. М. Фінанси України: Навчальний посібник. К-д.: – Державне Центрально-Українське видавництво, 1994. – 164 с.

5. Ковальчук С. В. Фінанси. Навч. посібник / Ковальчук С. В., Форкун І. В. – Львів: “Новий Світ-2000”, 2006. – 568 с.
6. Гайдукова О. О. Теоретичні аспекти поняття “фінансові ресурси” / О. О. Гайдукова // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Збірник наукових праць. Вип. 8: Економічні науки. – Чернівці, 2007. – С. 253–259.
7. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
8. Литовских А. М. Финансовый менеджмент: Конспект лекций / Литовских А. М. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 1999. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enbv.narod.ru/text/Econom/finance/litovskih/str/06.html>
9. Финансово-экономическая энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.mabico.ru/2017.html>
10. Финансово-кредитный словарь. Т. 2. М-Я / Гл. редактор В. П. Дьяченко. – М.: Финансы, 1964. – 688 с.
11. Точильников Г. М. Социалистические финансы / Г. М. Точильников. – М.: Финансы, 1974. – 208 с.
12. Стецюк П. А. Економічна сутність фінансових ресурсів / Стецюк П. А. // Фінанси України. – 2007. – №1. – С. 129–143.
13. Аналіз формування і використання фінансових ресурсів підприємства: методичний аспект / Білоус О. С., Вовк В. М., Федорович Р. В. – Тернопіль: Астон, 2005. – 224 с.
14. Федосов В., Опарін В., Львовичкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / За наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 387 с.
15. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія / В. Опарін. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.
16. Финансовые ресурсы народного хозяйства. (Проблемы формирования и использования) / Под. ред. В. К. Сенчагова. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 255 с.
17. Финансы СССР: Учебник / Под ред. Сычева Н. Г., Болдырева Б. Г. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 303 с.
18. Гриньова В. М. Тлумачний словник економічних термінів: Навчальний посібник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2003. – 184 с.
19. Василик О. Д. Державні фінанси України / О. Д. Василик. – К.: Вища школа, 1997. – 383 с.
20. Фінанси: вишкіл студії. Навчальний посібник / За ред. д. е. н., проф. Юрія С. І. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
21. Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – 2-ге вид., перероб. і доп. / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 387 с.
22. Нагребельний В. П. Фінансове право України: короткий словник термінів / В. П. Нагребельний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.org.ua/book/102/2998.html>
23. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К. : Знання, 2012. – 687 с.

THEORETICAL APPROACHES TO THE NATURE OF FINANCIAL RESOURCES OF SOCIETY

V. Demianyshyn

Ternopil national economic university

This article deals with the national scientists' theoretical approaches to the nature of financial resources. Interpretation of financial resources of society has been formulated there on the basis of the definition of finance as an objective economic category. The article gives characteristic of structure of financial resources in accordance with components of financial system, considers sources and uses of financial resources.

Key words: financial resources, cash, cash funds, capital, finance, financial resources.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СУЩНОСТИ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ОБЩЕСТВА

В. Дем'янишин

Тернопольский национальный экономический университет

Рассмотрены теоретические подходы отечественных ученых к сущности финансовых ресурсов. Сформулирована трактовка финансовых ресурсов общества на основе определения финансов как объективной экономической категории. Охарактеризованы состав финансовых ресурсов в соответствии со звеньями финансовой системы, источники их формирования и направления использования.

Ключевые слова: денежные ресурсы, денежные средства, денежные фонды, капитал, финансы, финансовые ресурсы.